

LŻYĆ (122) *vb impf*

inf lżyć (26). ◇ *praes 1 sg* lżę (10). ◇ *2 sg* lżysz (6). ◇ *3 sg* lży (24). ◇ *1 pl* lżymy (2). ◇ *2 pl* lżycie (5). ◇ *3 pl* lżą (9). ◇ *praet 2 sg m -s* lżył (2). ◇ *3 sg m* lżył (3). *n* lżyło (1). ◇ *3 pl m pers* lżyli (5). ◇ *imp 2 sg* lży (1). ◇ *2 pl* lżycie (1). ◇ *3 pl* niech lżą (1). ◇ *con 1 sg m* bym lżył (1). *f* bych lżyła (1). ◇ *2 sg m* byś lżył (2). ◇ *3 sg m* byłżył (2). *f* by lżyła (1). ◇ *1 pl m pers* byśmy lżyli (2). ◇ *2 pl m pers* byście lżyli (1). ◇ *impers con* by się lżyło (1). ◇ *part praes aci* lżąc (16).

Stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Poniżać, hańbić; reprehendere Mącz, Calag, Calep; dedecorare Mącz, Calep; detrahere, deridere, imminuere, impropere, repreheudere, vituperare Mącz; dehonestere, ignominare, infamare, sugillare Calep; inhonorare Vulg; allatrare, contumeliare, foedare, inquinare, lacerare Cn [w tym: kogo, co (101)] (119) : RejPs 207; Bo iz mużę wždy łtrzedz tego Bych nie lzyla łtanu łwego RejJóz C8; RejKup k6; KromRozm I 14; Przez Bog mili Polacy/ ołtrzegayciełz tego/ Byłcie ni w czym nie lżyli/ rodu tak łławnego. RejZwierz 90; BibRadz Lev 19/12, Prov 14/31, Mar 8 arg; BielKron 275v; Mącz 79d, 205a, 223b, 326b, 427d (8); Ale w.m. wıęczyego łzukałz/ żebyś lżył dworzániná/ niź ábyá wyłtáwił dworná pániá GórnDworz Kk2, N; RejPos 27, 164v, 201 v; RejZwierz 237v, 272v; Zdánie cudze zgániwłzy trzebá fwe pokázác. [...] Táke by iedno łłufznie á s pożytkiem było/ Ażeby bes potrzeby łiebie łie nie lżyło. WierKróc B3v; CzechRozm 228; pomni/ wieczny pánie/ Iáko imię twé lżyli nielzczeńni pogánie. KochPs 110, 111; SkarŻyw 153, 444, 595, 600; CzechEp *4, 21, 84, 113, 126 (7); NiemObr 94, 152, 157; Dehonełto – Lzę vimuię pocziwosci. Calep 298b, 502a, 1028a; Lżycieł mnie nie dał/ gdy fałłze włtawály GrabowSet R2v, G3v, Q2v, V3; O łprośni ludzie ktorzy tak lżycie dáry Bożé. SkarKaz 348b, 456b; SkarKazSej 681a.*

lżyć komu (3): Nielżiz mi powagy moiey RejKup bb4v; naprzod mu łżono przednieyłzú rádę iego OrzRozm I2v; RejZwierz 265v.

lżyć przez co (1): ktorzy łię z zakonu chlubiłz/ przez przełłępowánie zakonu Bogá lżyłz [per praevaricationem legis Deum inhonoras]. WujNT Rom 2/23.

lżyć kim, czym (9): prętko zápomniawłly włłythkiego nárzekáiąc ná niedołłátki łwoie/ lżyli powiełłciámi łwemi możnołci bołłwá twego. RejPs 157; BibRadz Rom 2/23; RejPos 314v; przyációły łwe złemi wczynkámı lżą [paréntes et amicos dedecorant flagitiis suis] ModrzBaz 42; SkarŻyw 509; CzechEp 88; NiemObr 23, 132; Tho zła barzo vnas/ zemi takowe wiedzac y znayac cierpiemi łe miedzi łobá/ á barzo nimi włzitek náłz Narod łzimi PaprUp G4v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [z zapowiednikiem: to (1); kto (1), że (1)] (2): WierKróc B3v; Ale łełli go to nic nielży że teraz záwždy mawia z námi przez łłowo łwe [...] tedy go to zelżyć nie mogło CzechEp 17v.

W połączeniach szeregowych (18): BielKom D6v; [tak czynić] nie łńzego nielłst/ iedno łelł hańbić łromoći/ lżyć y bluznić wıetzne kápláńłstwo Syná Bożego KrowObr 213, 209; á będzieł pokłádał [on omyłny bóg ciemności] nędzne á mizerne nábycie łwiátá tego przed oczy twoie/ przywodząc cie ktemu ábyś dárl/ łupił/ niłzczył/ á lżył bliźniego łwego. RejPos 223, 74v, 164v, 202v, 227v, 305v; OrzRozm O4v; przetoż łłowo Boże hydząc/ lżąc y łłumiąc/ ná wywody łię Filozowłkie zdobywáią CzechEp 132, 15 [2 r.], 25, 26; NiemObr 5; OrzJan 121; SarnStat 1292.

W przeciwstawieniach: »czcić, zalecać [coś] (2) ... lżyć« (3): prozno gołpodarzá cźci/ kto małżonkę iego lży. *SkarJedn* 249; Ze też przedsię pod cźas łowo Boże záleca/ y onym obiecuie rzeczy łwey dowodzić: á indzie ielży [!]/ iáko fię znác dáło. *CzechEp* 109, 136.

W charakterystycznych połączeniach: lżyć biskupy, bliźniego, (Pana) Boga (4), Chryst(us)a (Pana) (3), chrzest św., chwałę, dary boże, dworzanina, imię (Boga) (5), kapłany, kapłaństwo, kościoły, kroła, majestat, małżonkę, moc (boską), myśli (2), narod (3), Pismo św., prawo, słowo boże, stan (5), wiarę, wierne, występki; lżyć językiem, powieściami, przestępowaniem zakonu, słowy nieprzystojnymi, złemi uczynkami, wymysłami; lżyć barzo, beśpicznie, (prawie) jawnie (2), srodzey zawždy.

Przysłowie: Bo cnotá nielży Kto fie iey dźierży. *WierKróc* B3v.

Fraza: »jeden lży drugiego« (1): Milć nie yeft tu miełcze tego Aby yeden lził drugiego *RejKup* cc8v.

Szeregi: »deptać a lżyć« (1): wiele krolow y kłiążąt [...] wzgárdziwłzy onego łwego Báránká łwiętego/ á práwie depcą á lżą y moc y błogofławieńftwo y wielmożność y dobrodzieyftwo iego. *RejAp* 145.

»lżyć, (a) ganić« (4): *RejAp* 42v; bo ten kto lży/ á gáni im to z więtfzłą furią czyni/ tym go ludzie zá złołliwłzego/ á onemu o kim zle mowi/ więtfzego nieprzyiacielá rozumieją *GórnDworz* Dd7; *Caleg* 475b; *Calep* 355b.

»lżyć i gardzić« (1): A Iż tefz powiádałz/ ábym Biskupy y Kapłany lżył/ y przełożonemi gárdził *KrowObr* 118.

»lżyć a (i) hańbić« (10): niech iáko chcą źli lżą y hańbią wierne/ á włzákoż Pan błogofławić im raczy. *LubPs* Z2 marg; *KrowObr* 217; *OrzRozm* K2v; *OrzQuin* G4; *RejZwierc* 77v; Nie lżę ia tedy áni hańbię łwiętych pomártych *CzechEp* 84, *3, 340, [387]; *NiemObr* 68. [Ponadto w połączeniach szeregowych 10 r.].

»kłamać i lżyć« (1): tego záś wyznác niehcę áni przeciw Bogu/ ktory włzytko wie y zna/ áni przeciw łumnieniu y prawdzie nie mogę: bobym kłámác muśiał y lżyć imię Boże *CzechEp* 73.

»lżyć i prześladować« (1): Ktorey záwždy wierne dla prawdy ma w nienawiáci: y łrodze ie lży y prześláduie. *CzechEp* *2.

»szczypać i lżyć« (1): X. K. omawiał fię P. Chyckiemu/ iż z Miniftrzem náłzym rozmowy mieć niechćiał/ iáko z człowiekiem v niego podeyżrzanym/ ktorego łzczypał/ y łłowy nieprzyłftoynymi lżył *NiemObr* 23.

»lżyć, (i, a) sromocić« (8): *KromRozm* I Ev; Czemu krzeft łwięty pierwłzy ich lżycie y łromocićie? *KrowObr* 148, 118v, 155v; dwie godzinie go iáko w więzieniu trzymał/ lżąc go á łromocąc *SkarŻyw* 455; *Calep* 293b, 531b; *WujNT* 607.

»szkalować i lżyć« (1): Iezufá Páná niełłufznie łzkáluią: y nas włzyłthkich co przy nim łtoimy lżą. *CzechRozm* 102v.

»nie lżyć ani wzgardzac« (1): á to dáł co komu należy/ zádney perfony nie lżąc áni wzgardzáiac. *RejPos* 46v.

»lżyć i znieważać« (1): y łámi łiebie tu ofádzacie: poniewáz y wy lżycie y zniewážacie pobożność Krześciáńńką *WujJud* 109v.

W przeni (1) : Bo co lię książg dotycze/ prawdá to iż ony łamy przez lię łą niemą twarzą/ nikogo nie biją/ áni lżą y nań fołdruią *CzechEp* 94.

2. *Czynić lżejszym, ulżyć, umniejszać; diluere, extenuare Mącz* [co] (3) : [każde książę] może prauo {v}lżycz {y} lż nyego kogo chce vyyącz *PatKaz I* 4.

Szeregi: »lżyć a umniejszać« (1): *Diluere et extenuare molestias, Lżić á vmnieyłżać trudności Mącz* 199d.

»lżyć, skromić« (1): *Prośmy [Boga]/ by lżył tefknice/ A krewkości potężne/ Skromił/ przez łáfki fwoie przewyćiężne. GrabowSet T3v.*

Synonimy: 1. *deptać, gardzić, hańbić, prześladować, sromocić, szczypać, szkalować, uwłaczać, wzgardzać, znieważać*; 2. *skromić, umniejszać*.

Formacje współrdzenne: *lżyć się, obelżyć, obelżyć się, odelżyć, odelżyć się, ulżyć, ulżyć się, zelżyć, zelżyć się, ulżywać, ulżywać się, zelżywać; ulżać, ulżewać*.

Cf **LŻENIE, LŻON**